

โครงการ “รับแล” ชุมชนต้นแบบพึ่งพาตนเองในอุดมคติ
กรณีศึกษาชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระยอง

A “Rub-Lae” Project: A Prototype of Ideal Self-reliance Community:
A Case Study of Baan Laem Naow, Suksamran District, Ranong Province

เอก เจริญศิลป์

Eka Charoensilpa

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Architecture, Rangsit University, Pathum Thani, Thailand

E-mail: ekasidh@gmail.com

บทคัดย่อ

โครงการ “รับแล” ชุมชนต้นแบบพึ่งพาตนเองในอุดมคติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสตูดิโอออกแบบชั้นปีที่ 4 ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มรศ. มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาและเสนอแนวคิดในการปรับปรุงโครงสร้างของชุมชนที่เป็นเป้าหมายทั้งทางด้าน “กายภาพ” และ “การดำเนินการ” โดยใช้กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมลงไปทำการสำรวจเก็บข้อมูลพร้อมทั้งเสนอแนวคิดและออกแบบโครงการทางสถาปัตยกรรม เพื่อเป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าให้กับคนในชุมชนภายใต้ประเด็นหลักๆ 5 ด้านอันประกอบด้วย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากร และเทคโนโลยี จากแนวคิดการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงฯ ของ ร.9 การศึกษานี้ใช้เครื่องมือ 5WIH ซึ่งอยู่ในรูปของคำถามคำตอบโดยใช้คำยืมว่า WHAT, WHO, WHERE, WHEN, WHY, HOW มาสร้างกรอบของการเก็บและใช้ข้อมูลที่เหมาะสมกับรูปแบบของโครงการ ผลการศึกษาที่ได้คือยุทธศาสตร์ในการจัดการชุมชนบ้านแหลมนาว การดำเนินการเริ่มต้นจากประเด็นทางด้านจิตใจและสังคมโดยการเสนอให้ชาวชุมชนรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เพื่อจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งจะกลายเป็นปัจจัยที่ขับเคลื่อนประเด็นทางด้านเศรษฐกิจโดยตรง จากนั้นจัดการประเด็นด้านเศรษฐกิจด้วยการจัดทำโครงการย่อยๆ ซึ่งเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย จากแนวคิดที่กล่าวมาจึงได้โครงการทางสถาปัตยกรรมออกมา 4 โครงการ โดยการดำเนินการดังกล่าวคาดว่าจะเป็นการขับเคลื่อนชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจนสามารถเป็นต้นแบบให้สังคมภายนอกได้รับรู้และอาจใช้เป็นตัวอย่างได้ต่อไป

คำสำคัญ: ชุมชนต้นแบบ การพึ่งพาตนเอง กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม 5WIH

Abstract

This study is a part of the 4th year design studio of the Faculty of Architecture, Rangsit University. The class aims to study and propose ideas to improve the structure of the target community in both "physical" and "operation" aspect. The study uses the architectural design process to explore, collect data and propose ideas and design architectural projects. The goal of the study is to create a better quality of life for people in the community under the five main issues, including mind, society, economy, resources and technology, under the concept of self-reliance according to the sufficiency economy principle of H.M. King Bhumibol Adulyadej. This study uses the 5W1H tools, which are in the form of questions and answers using the What, Who, Where, When, Why, and How keywords to create a framework for collecting and using information that is appropriate for the project's methodology. The results of the study are strategies for managing Baan Laem Naow community. The operation starts from the mental and social issues by encouraging the community to form groups in various ways to manage the resources in the area which will become a factor that drives the economic issues directly. Then managing the economic issue by creating projects that increase revenue and reduce expenses using those groups. As mentioned, therefore there are 4 architectural projects. Such operations are expected to be strategies to drive the community to have a better quality of life and can be a prototype for other communities.

Keywords: *Prototype, self-reliance community, architectural design process, 5W1H*

1. บทนำ

ชั้นเรียน 4+1 ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มรส. เป็นแนวทางการจัดการเรียนในรูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่นพี่ปี 4 และรุ่นน้องปี 1 โดยมีการแบ่งหน้าที่กันในการทำงาน โดยโครงการ “รับแล” ชุมชนต้นแบบพึ่งพาตนเองในอุดมคติเป็นโครงการหนึ่งในชั้นเรียนดังกล่าวนี้ เพื่อลงสำรวจเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชนที่สนใจ แล้วนำประเด็นหรือปัญหาต่างๆในพื้นที่เหล่านั้นกลับมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวคิดและโครงการออกแบบในการจัดการด้วยมุมมองและวิธีการออกแบบสถาปัตยกรรมอย่างเหมาะสม

โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 4 จะเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างทั้งทางด้าน “กายภาพ” และ “การดำเนินการ” ของชุมชนที่ลงสำรวจเพื่อเป้าหมายหลักในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าให้กับคนในชุมชนภายใต้ประเด็นหลักๆ 5 ด้านอันประกอบด้วย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและเทคโนโลยี จากแนวทางการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 (โครงการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์, 2560) โดยทีมงานของนักศึกษาปี 1 จะเน้นไปที่ประเด็นเรื่องปัจจัย 4 โดยทำการปรับปรุงที่พักอาศัยของชาวชุมชนเป็นหลัก

โครงการ “รับแล” ได้แรงบันดาลใจจาก “ลับแล” ชุมชนอุดมคติในตำนานซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยทรัพยากรและความดีงามด้านจิตใจของผู้คนในชุมชนหากแต่ซ่อนเร้นลึกหนีจากความสับสนวุ่นวายของโลกภายนอก โดยเปลี่ยนคำว่า “ลับ” มาเป็น “รับ” ซึ่งมาจากคำว่า “เปิดรับ” และคำว่า “แล” มาจากคำว่า “มอง” โดยมุ่งหวังให้โครงการ

ถูกเปิดเผยให้เป็นที่รับรู้ต่อสังคมภายนอกเพื่อเป็นตัวอย่างและเป็นต้นแบบของแนวทางซึ่งสามารถถูกประยุกต์ใช้ได้กับชุมชนอื่นๆ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการตามบริบทของพื้นที่นั้นๆ

โดยชุมชนบ้านแหลมนาว อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง เป็นชุมชนเป้าหมายแห่งหนึ่งที่นักศึกษานิเทศศาสตร์และลงพื้นที่ไปทำการศึกษาและพบว่ามีความน่าสนใจมากมายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเฉพาะการดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ของชุมชนซึ่งเริ่มดำเนินการแล้วและได้รับรางวัลโฮมสเตย์ดีเด่นจากการประกวด “GSB Smart Homestay โฮมสเตย์มีสไตล์” ได้รับโล่รางวัล ใบประกาศเกียรติคุณ และทุนสนับสนุนโฮมสเตย์ละ 100,000 บาท จัดโดยธนาคารออมสิน

2. วัตถุประสงค์

ใช้กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม ในการเก็บข้อมูล กำหนดแนวคิดและออกแบบโครงการทางสถาปัตยกรรม โดยใช้เครื่องมือ SWIH ในรูปของการ “อ่าน” และการ “เขียน” เรื่องราวในพื้นที่ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างความเป็นอยู่ของชุมชนเป้าหมาย ทั้งด้าน “กายภาพ” และ “การดำเนินการ” ให้บรรลุเป้าหมายโครงการในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับคนในชุมชนโดยใช้ประเด็นหลัก ๆ 5 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ ทรัพยากรและเทคโนโลยี จากแนวคิดการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงฯ ในรูปของแนวคิดและงานออกแบบทางสถาปัตยกรรม

3. อุปกรณ์และวิธีการ / วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม “the architectural designing process” มีการศึกษาเปรียบเทียบในลักษณะที่สอดคล้องกับกระบวนการแก้ปัญหา “the problem-solving process” ที่ศึกษากันในสาขาวิชาพฤติกรรมมนุษย์ศาสตร์ และกับกระบวนการตัดสินใจ “the decision-making process” ที่ศึกษากันในสาขาวิชาธุรกิจและการจัดการ

“สถาปนิกมีการจัดระบบและระเบียบของความคิดแตกต่างกันไป หรือมีวิธีการคิดและการแก้ปัญหาหลากหลายวิธี ตามความแตกต่างของความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล แต่จากการศึกษาในกระบวนการทางความคิดของมนุษย์ พอสรุปเป็นผลทางทฤษฎีได้ว่า “model” หรือรูปแบบจำลองความคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสถาปัตยกรรม เป็นลักษณะของกระบวนการ (process) ประกอบด้วยการวิเคราะห์ (analysis) การสังเคราะห์ (synthesis) การประเมินผล หรือเปรียบเทียบ (evaluation) การเลือก หรือตัดสินใจ (choice) การประมวลผลในทางปฏิบัติ (implementation) ส่วนลำดับของขั้นตอน ยังไม่สามารถกำหนดเป็นระเบียบชัดเจนได้ว่าเป็นการต่อเนื่องทุกขั้นตอนแบบวงจร หรือเป็นความสัมพันธ์เชิงปฏิภาค ระหว่างสองขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือมีการสลับขั้นตอนต่างๆ โดยอิสระ ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับประเภท ชนิดของปัญหาความแตกต่างส่วนบุคคลของสถาปนิก และประสบการณ์ ทางการศึกษาที่แตกต่างกัน” (ขงยุทธ ฒ นคร, 2562)

เนื่องจากในโครงการนี้เนื้อหาส่วนใหญ่ของการทำงานอยู่ในรูปของ “เรื่องราว” ในแง่มุมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เครื่องมือ SWIH จึงถูกเลือกมาใช้เพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบของเนื้อหา

“เทคนิค SWIH จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลหรือปัญหา ได้เกือบทุกรูปแบบ เทคนิค SWIH เป็นการคิดวิเคราะห์ (Analysis Thinking) ที่ใช้ความสามารถในการจำแนก แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุ สิ่งของ เรื่องราว หรือเหตุการณ์ นำมาหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อค้นหาคำตอบที่เป็นความเป็นจริง หรือที่เป็นสิ่งที่สำคัญ จากนั้นจึงรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบ เรียบเรียงใหม่ให้ง่ายแก่ต่อการทำความเข้าใจ” (ศิริประภา 205, 2562)

การศึกษาก็กำหนดวิธีการทำงานออกเป็น 2 ส่วนให้สัมพันธ์กับรูปแบบของเนื้อหา โดยส่วนแรกเป็น “การอ่าน” ข้อมูล ส่วนที่สองเป็น “การเขียน” เนื้อหา

3.1 ส่วนแรก “การอ่าน” -Read

เริ่มจากการลงสำรวจพื้นที่ไปพักค้างแรมกับชาวชุมชนในพื้นที่พร้อมทั้งทำการสังเกต พูดคุย และค้นคว้า ข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อ “รับรู้” ข้อเท็จจริงต่าง ๆ

เริ่มการ “อ่าน” สิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วยชุดคำถามว่า อะไร- What? และมันเป็นอย่างไร How are they? หรือ How is it? โดยการจำแนกสิ่งต่างๆหรือ “อะไร” ในสภาพแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่โดยใช้กรอบ SWIH ซึ่งปรับปรุง รูปแบบการใช้งานให้เป็นคีย์เวิร์ดที่มีกรอบเนื้อหาเป็นประเด็นย่อยที่สัมพันธ์กับบริบทในด้านต่างๆของพื้นที่และจะนำไปสู่ประเด็นในการออกแบบสถาปัตยกรรมในท้ายที่สุด โดย

3.1.1 WHERE –ที่ไหน: แทนตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนและสภาพแวดล้อมในขอบเขตระดับต่างๆโดยใช้ขนาดเป็นตัวกำหนดขอบเขตของเนื้อหา ภาพใหญ่อาจสัมพันธ์กับส่วนต่างๆในระดับประเทศ ภาพกลางสัมพันธ์กับส่วนต่างๆในระดับจังหวัด ภาพเล็กสัมพันธ์กับส่วนประกอบต่างๆภายในชุมชน

เพื่อศึกษา “ส่วนประกอบ” ที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ คน วัตถุสิ่งของ เวลา และรูปแบบ “ความสัมพันธ์” ของสิ่งต่างๆในพื้นที่เหล่านั้น ซึ่งมีกรอบใหญ่ๆตามรายละเอียดด้านล่าง

3.1.2 WHO –ใคร: แทนคนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ จำแนกตามเนื้อหาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3.1.3 WHAT –อะไร: แทนวัตถุสิ่งของต่างๆทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยจำแนกตามเนื้อหาเป็นประเด็นซึ่งจะเกี่ยวข้องกับบริบททางสถาปัตยกรรมในท้ายที่สุด

3.1.4 WHEN –เมื่อไหร่: แทนรูปแบบต่างๆของเวลาที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทั้งวงรอบตามธรรมชาติและที่มนุษย์กำหนดขึ้น

จากนั้นอ่าน “ความสัมพันธ์” ของสิ่งต่างๆออกมาเป็นเรื่องราว และจำแนกแจกแจงเนื้อหาหรือเรื่องราวที่ได้ ออกเป็นหมวดหมู่ภายใต้ประเด็นหลัก ๆ 5 ด้านได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ ทรัพยากรและเทคโนโลยี จากแนวคิดการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงฯ และนำมาวิเคราะห์ด้วยกลไก SWOT อีกทีเพื่อหาประเด็นในการดำเนินการ

3.2 ส่วนที่สอง “การเขียน”

เริ่มจาก “เป้าหมายหลัก” ของโครงการรับแล (ใช้คีย์เวิร์ด WHY) ซึ่งถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่เริ่มโครงการว่าการดำเนินต่างๆจะต้องการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชน ตามมาด้วย “วิธีการ” (ใช้คีย์เวิร์ด HOW) โดยการใช้ประเด็น WHERE WHO WHAT WHEN ที่ได้จากการ “อ่าน” เนื้อหาที่ได้มาสร้างเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุ “เป้าหมายหลัก” ดังกล่าว รวมทั้ง “เป้าหมายย่อยๆ” ที่จะเกิดขึ้นในรูปของแนวคิดและโครงการออกแบบย่อยต่างๆ

ประเด็นจาก SWOT ซึ่งจะสัมพันธ์กับประเด็นสำคัญ 5 ด้านตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงฯ ตามที่กล่าวมาจะถูกนำมากำหนดเป็นโครงการย่อยๆแต่ละโครงการขึ้น (ทั้งนี้จะเกิดโครงการขึ้นประมาณ 4-5 โครงการในแต่ละชุมชนตามสัดส่วนจำนวนนักศึกษาในแต่ละกลุ่ม) ซึ่งแต่ละโครงการจะเป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการประเด็น 5 ด้านในส่วนต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมา เกิดเป็น “เป้าหมายย่อย” -WHY ขึ้น เป็นส่วนของโปรแกรมในการออกแบบ

จากนั้นกำหนด “แนวคิด” โครงการ เป็น “วิธีการย่อย” -HOW โดยใช้ Keyword 5W1H หรือส่วนผสมของ WHERE, WHO, WHAT, WHEN เป็นเนื้อหาจากข้อเท็จจริงต่างที่รวบรวมไว้มาสร้างเป็นเรื่องราวเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของแต่ละโครงการที่ตั้งไว้ อาจเริ่มจากเนื้อหาส่วนไหนก่อนก็ได้ไม่ว่าจากประเด็นเรื่อง คน สถานที่ กิจกรรม วัตถุสิ่งของ เวลา ฯลฯ

แล้วจึงนำมากำหนดแนวคิดในการออกแบบ Design Concept และทำการออกแบบ Schematic design และจัดทำแบบนำเสนอออกมาเพื่อนำเสนอและตรวจประเมินผลงาน จึงครบขั้นตอนการทำ Preliminary design อันเป็นเนื้อหาหลักของชั้นเรียนสตูดิโอการออกแบบชั้นปีที่ 4

หากโครงการดำเนินการไปจนถึงขั้นตอนที่อาคารถูกสร้างและใช้งานจริงแล้วจึงจะมีการประมวลผลในทางปฏิบัติเกิดขึ้น ในขั้นการทำ Preliminary design นี้จึงเป็นแค่การออกแบบขั้นต้นซึ่งถูกประเมินผลจากตรรกะของผู้ออกแบบ-ผู้เรียนหรือความคิดเห็นของทีมผู้สอนหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก

4. ผลการวิจัย

4.1 การอ่าน

จากการเก็บข้อมูลหรือ “อ่าน” เนื้อหาภายใต้กรอบ “อะไร” และ “มันเป็นอย่างไร” ได้เนื้อหาเป็นข้อสรุปหลักๆเริ่มจาก

4.1.1 WHERE -ที่ไหน:

มีเนื้อหาที่สำคัญได้แก่ “ตำแหน่ง” ที่ตั้งของชุมชนและ “ขอบเขต” ในระดับต่างๆรวมทั้ง “ส่วนประกอบ” (WHO, WHAT, WHEN) และ “ความสัมพันธ์” ของสิ่งต่างๆที่สำคัญในพื้นที่เหล่านั้น

4.1.1.1 ภาพใหญ่ในระดับประเทศ พื้นที่บ้านแหลมนาวอยู่ส่วนปลายด้านล่างของจังหวัดระนองติดกับฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งเป็นน่านน้ำที่สามารถเชื่อมต่อในระดับชาติได้กับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Republic of the Union of Myanmar) ถึงแม้จะมีด่านถาวรและจุดผ่านแดนรวมกันถึง 4 จุดในจังหวัดระนอง แต่คนในชุมชนไม่มีกิจกรรมติดต่อสัมพันธ์ในระดับประเทศกับเมียนมาร์

4.1.1.2 ภาพกลางในระดับประเทศ จังหวัดระนองห่างจากกรุงเทพมหานครฯโดยใช้เวลา 1 ชั่วโมงเศษสำหรับการเดินทางโดยเครื่องบินและใช้เวลา 8 ชั่วโมงเศษสำหรับการเดินทางโดยรถยนต์สู่สนามบินภายในประเทศจังหวัดระนอง และใช้เวลาอีกประมาณ 1 ชั่วโมงเศษโดยทางรถยนต์และเรือสู่ชุมชนบ้านแหลมนาว

ทางทะเลบ้านแหลมนาวเชื่อมต่อกับเกาะแก่งและแหล่งค้าขายต่างๆซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลภายในประเทศบนฝั่งทะเลอันดามัน แต่การท่องเที่ยวยังไม่เป็นอาชีพและรายได้หลักของชาวชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ยังคงยึดอาชีพประมงเป็นหลัก

4.1.1.3 ภาพเล็กในระดับพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนบนแหลมนาวแต่เดิมอยู่ฝั่งด้านนอกของเกาะ แต่ถูกย้ายมาอยู่ฝั่งด้านในของเกาะหลังเหตุการณ์คลื่นสึนามิเมื่อปี 2004

โดยมี “ส่วนประกอบ” ของชุมชนทั้งส่วนที่เป็นตามธรรมชาติและส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย

4.1.2 WHO –ประชากรในพื้นที่

ประชากรส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีทัศนคติความคิดและหลักปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม พึ่งพาระบบเศรษฐกิจโดยมีอาชีพหลักในการทำประมงภายใต้สภาวะภูมิอากาศแบบฝนแปดแดดสี่ของภาคใต้ ประกอบด้วยที่บ้านอาศัยจำนวนประมาณ 48 หลังคาเรือนและมีประชากรจำนวนประมาณ 188 คน โดยมีเยาวชนประมาณ 36% และสัดส่วนของผู้หญิงประมาณ 42% ตัวชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมปิดทั้งจากกายภาพ (ซึ่งเข้าถึงได้จากทางเรือถึงแม้ว่าจะตั้งอยู่บนแหลมไม่ใช่เกาะ)

4.1.3 WHAT –อะไร: ส่วนประกอบต่างๆของชุมชน

4.1.3.1 ประวัติความเป็นมา

หมู่บ้านแหลมนาว เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีหลักฐานการตั้งถิ่นฐานครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 แม้เวลาจะผ่านล่วงเลยมาสองร้อยปี แต่ป่าสมบูรณ์อันเป็นเขตอุทยานแห่งชาติแหลมสนก็ไม่ถูกบุกรุกแผ้วถาง ไม่ว่าจะเป็นยุคก่อนประกาศพื้นที่อุทยานฯ หรือยุคปัจจุบัน มีบ้างที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากพืชในผืนป่าเพื่อดำรงชีพ แต่หากถามว่ากระทบกับวงจรของธรรมชาติหรือไม่ อาจตอบได้ว่าน้อยมากจนธรรมชาติสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ (บ้านแหลมนาว หมู่บ้านไร้ถนน ของคนรักทะเล, 2562)

4.1.3.2 ส่วนประกอบทางธรรมชาติบริเวณพื้นที่ของชุมชน

พื้นที่ส่วนใหญ่โดยรอบชุมชนยังคงมีความเป็นธรรมชาติและอยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่น ส่วนประกอบทางธรรมชาติในพื้นที่ของชุมชนมีทั้งพืชพรรณและสัตว์ตามธรรมชาติ บริเวณส่วนกลางพื้นที่เป็นภูเขา มีป่าและแหล่งน้ำตามธรรมชาติ พื้นที่โดยรอบแหลมเป็นชายหาด ฝั่งด้านนอกเป็นทรายขาวสะอาดฝั่งด้านในมีลักษณะเป็นอ่าวเป็นทรายนปนโคลน มีป่าเสม ป่าจากและทุ่งหญ้า เคยเป็นพื้นที่ปลูกมะนาวจำนวนมาก ในปัจจุบันมีการทำสวนยาง สวนสตรอมีสัตว์ป่าประเภทต่างๆ เช่นนกกระสาอพยพและสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงเช่น แพะ ควาย ไก่ เป็ดและนกสวยงาม

4.1.3.3 ส่วนประกอบที่มนุษย์สร้างขึ้นในพื้นที่ของชุมชน

4.1.3.3.1 โครงสร้างพื้นฐาน

ส่วนประกอบในพื้นที่ของชุมชนที่มนุษย์สร้างขึ้นประกอบไปด้วย โครงสร้างพื้นฐานเบื้องต้น ได้แก่ทางเดินระบบประปาภูเขา พลังงานไฟฟ้าทั้งจากโซลาร์เซลล์และน้ำมันดีเซล ระบบกำจัดขยะจากการเผา มีสัญญาณโทรศัพท์มือถือทั่วถึงทั้งชุมชน ส่วนอาคารประกอบไปด้วย มัสยิด โรงเรียนสอนศาสนา ทำเรือและโรงเรียนสอนขับเรือ มีโรงเรียนซึ่งชำรุดต้องการการซ่อมแซม มีสุสานของชุมชนตามหลักศาสนา มีที่พักกิ่งพานิชยกรรมแซมอยู่ประปรายกับที่พักอาศัย โดยมีตัวมัสยิดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและจิตใจของหมู่บ้าน ซึ่งชาวชุมชนจะไปมัสยิดในวันศุกร์และผลัดเปลี่ยนกันไปทำหน้าที่ครูสอนศาสนาที่โรงเรียนสอนศาสนาตามวาระ

4.1.3.3.2 ผังชุมชนและรูปแบบสถาปัตยกรรม

โดยที่พักอาศัยในชุมชนวางเรียงตัวกันไปไปตามแนวชายหาด บริเวณกึ่งกลางชุมชนฝั่งทะเลเป็นท่าเรือ ฝั่งภูเขาเป็นมัสยิด รูปแบบทางสถาปัตยกรรมจะเห็นได้ชัดเจนจากอาคารประเภทที่พักอาศัย ซึ่งมีที่ตั้งเรียงรายอยู่บริเวณ

ชายฝั่ง ตัวบ้านด้านทิศทะเลสามารถจอดเทียบเรือได้เมื่อน้ำขึ้น ส่วนด้านในฝั่งแผ่นดินเป็นทางเดินคอนกรีตยาวตามแนวชายหาด บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นหลังคาจั่ว วัสดุที่ใช้ทำได้ทั่วไปตามร้านวัสดุก่อสร้าง มีการยกพื้นสูงโดยใช้เสา ลอยสัมพันธ์กับปรากฏการณ์น้ำขึ้นน้ำลง มีการจัดผังภายในแบบเปิดโล่งไม่กั้นส่วนๆและอยู่รวมกันเป็นครอบครัวจึงไม่มีความเป็นส่วนตัวนัก

4.1.3.3.3 กิจกรรมในชุมชน

มีเรือเป็นอุปกรณ์สำคัญในการประกอบอาชีพประมง มีความรู้ในการต่อเรือเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้าน มีโรงเรียนสอนต่อเรือในหมู่บ้าน มีพิธีกรรมในการรับขวัญเรือ มีการเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชังและถนอมอาหารโดยการทำเค็ม

การทำโฮมสเตย์เริ่มเข้ามาในพื้นที่จากการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐจากการสนับสนุนทุนจัดตั้ง ได้มีการริเริ่มในการทำโฮมสเตย์ในรูปของอาคารส่วนกลางโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมโดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน แต่จากการสอบถามชาวชุมชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการกิจกรรมดังกล่าว

คนที่นี่ตระหนักรู้ว่าทรัพยากรทางทะเลที่พวกเขาใช้อยู่มีคุณค่ามากเพียงใด กว่า 20 ปี ที่ชาวบ้านร่วมกันตั้งกฎ และมีการตกลงร่วมกันในเรื่องของการจับสัตว์น้ำที่จะไม่ทำลายวงจรชีวิตของสัตว์ทะเล เช่น หากจะจับกุ้งมังกรนั้นห้ามใช้วิธีดำนน้ำลงไปล่าตัวจากชอกหิน ซึ่งต่างจากที่อื่นๆ ในประเทศไทย (บ้านแหลมนาว หมู่บ้านไร่ถนน ของคนรักทะเล, 2562)

4.1.4 WHEN –เมื่อไหร่: แขนงรูปแบบต่างๆของเวลาที่สัมพันธ์กับพื้นที่

ชาวชุมชนส่วนใหญ่ใช้เวลาไปกับการประกอบอาชีพ โดยอาชีพหลักด้านประมงจะเริ่มออกไปวางอวนในช่วงตั้งแต่ 4.00 น.จนถึง 13.00น. และออกไปเก็บอวนในช่วงตั้งแต่ 19.00 น.จนถึง 23.00น. ในส่วนของเรือไคหมักเริ่มออกไปทำการในช่วงตั้งแต่ 20.00 น.จนถึง 4.00น.

ส่วนของการทำสวนยางจะออกไปกรีดยางในช่วงกลางคืนตั้งแต่ 20.00 น.จนถึง 6.00น. และสวนสละตั้งแต่ 4.00 น.จนถึง 13.00น.

4.1.5 การวิเคราะห์เนื้อหาของชุมชนที่อ่านได้ด้วย SWOT สัมพันธ์กับหลักการพึ่งพาตนเองฯ 5 ด้าน เพื่อนำประเด็นที่ได้ไปกำหนดยุทธศาสตร์ในการปรับปรุงกายภาพและการดำเนินการของชุมชน

4.1.5.1 Strength -จุดแข็ง

สภาพแวดล้อมซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งอาหารทะเลและภูมิทัศน์ที่สวยงาม ทั้งตั้งอยู่บนชายฝั่งด้านในซึ่งเป็นอ่าวปลอดภัยจากคลื่นลมและสึนามิ (ประเด็นทางด้านทรัพยากร)

คนในชุมชนมีความปรองดองกันเพราะเป็นเครือญาติ มีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นที่ไว้วางใจของคนในชุมชน (ประเด็นทางด้านสังคม)

4.1.5.2 Weakness -จุดอ่อน

ไม่มีสาธารณูปการในด้านการรักษาพยาบาลในพื้นที่ ต้องข้ามเรือไปใช้บริการจากตัวอำเภอ

4.1.5.3 Opportunities -โอกาส

มีศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบนวัตวิถีและทุนการจัดทำโฮมสเตย์จากภาครัฐ รวมทั้งความรู้ในการต่อเรือถือเป็นเทคโนโลยีเป็นองค์ความรู้ขั้นสูงของคนในพื้นที่ซึ่งมีความชำนาญจนสามารถจัดตั้งเป็นโรงเรียนสอนการต่อเรือขึ้น (ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ)

ศักยภาพในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน (ประเด็นทางด้านสังคม)

4.1.5.4 Treat -ภัยคุกคาม

ปัญหาเรื่องการจัดการขยะ (ประเด็นทางด้านเทคโนโลยี)

4.2 ขั้นตอนของการ “เขียน”

นำข้อเท็จจริงด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบ้านแหลมนาวนี้จากการวิเคราะห์ SWOT มาเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายย่อยของแต่ละโครงการ -WHY และวิธีการย่อยๆ -HOW เพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการนั้นประกอบด้วย

เป้าหมายแรกเป็นประเด็นทางด้านจิตใจผสานกับประเด็นทางด้านสังคม โดยในรายบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงชีวิตจากหลักศาสนา รวมทั้งความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน เอื้อให้เกิดแนวโน้มนการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อเป้าหมายด้านต่างๆต่อไป ได้แก่เป้าหมายทางด้านการจัดการทรัพยากร และเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย

นำมาสู่โครงการทางสถาปัตยกรรมต่างๆในขั้นต้นจำนวน 4 โครงการ

4.2.1 โครงการที่ 1 ห้องรับแขกชุมชนประตูลู่แหลมนาว (รูปที่ 1)

เป็นการนำจุดแข็งในด้านของศักยภาพในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน(ประเด็นทางด้านสังคม)มาจัดการกับจุดอ่อนของชุมชนจากการที่ไม่มีสาธารณูปการในด้านการรักษาพยาบาลในพื้นที่ และเป็นส่วนส่งเสริมการทำธุรกิจท่องเที่ยวและโฮมสเตย์เพื่อสร้างรายได้ (ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ)

WHY –เป้าหมาย

จากข้อเท็จจริงเรื่องรูปแบบของชุมชน ทั้งจากการที่คนในชุมชนเป็นกลุ่มเครือญาติ มีลักษณะเฉพาะในเรื่องศาสนาและการประกอบอาชีพประมงเป็นหลักแทบทั้งชุมชน การเข้าถึงทางกายภาพทำได้จำกัดเพียงทางเรือเท่านั้น ทำให้ดูเหมือนชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนปิด รวมทั้งพื้นที่สาธารณะที่ใช้รวมกลุ่มคนในชุมชนได้

เป้าหมายของโครงการนี้คือการจัดการประเด็นทางด้านสังคมซึ่งจะส่งผลไปสู่ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ โดยการปรับปรุงท่าเรือแหลมนาว ซึ่งเป็นประตูลู่ชุมชน ให้มีการใช้สอยเปรียบเสมือนห้องรับแขกของชุมชนสำหรับคนนอกผู้มาเยือน และเปรียบเสมือนห้องนั่งเล่นของชุมชนสำหรับชาวชุมชนเอง เป็นพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นจุดที่ใช้ร่วมกันของทั้งคนนอกและคนในอย่างเหมาะสม

HOW -วิธีการ

สำหรับชาวชุมชนเอง กิจกรรมและการใช้สอยหลักของท่าเรือแหลมนาวคือการเป็นพื้นที่จอดเรือและเป็นทางเข้าหลักทางเดียวของชุมชนจึงเป็นเหมือนประตูลู่ชุมชน กิจกรรมที่จะเพิ่มเข้ามาเพื่อคนในชุมชนคือพื้นที่พบปะพูดคุย กินกาแฟแบบชาวแหลมนาว รวมทั้งห้องปฐมพยาบาลซึ่งมีอุปกรณ์พร้อมทำ CPR (ทั้งนี้เพราะบ้านแหลมนาวติดต่อกับพื้นที่หลักของจังหวัดได้เพียงทางเดียวด้วยเรือ ในกรณีที่มิถุนพายุชุมชนจะถูกตัดขาดจากภายนอก) โดย

กำหนดให้มีจิตอาสาในชุมชนซึ่งผ่านการอบรมการปฐมพยาบาลฉุกเฉินผลัดกันอยู่ประจำในพื้นที่พร้อมที่จะติดตามตัวได้ด้วยโทรศัพท์มือถือ พื้นที่นี้จึงเปรียบเสมือนเป็น “ห้องนั่งเล่นของชุมชน”

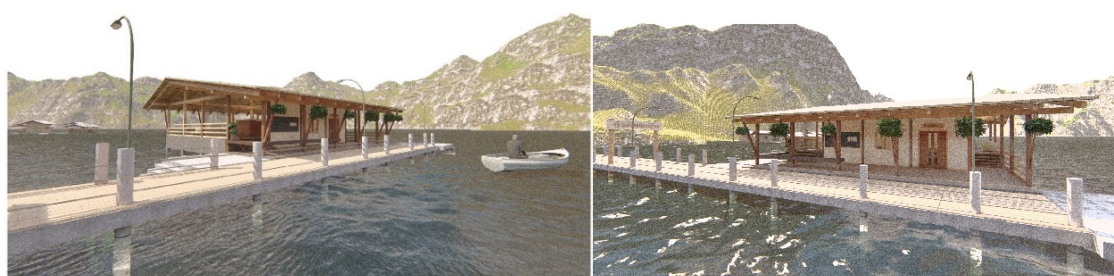
สำหรับคนนอกชุมชน เช่นนักท่องเที่ยว กิจกรรมและการใช้สอยหลักที่จะเพิ่มเข้ามาคือพื้นที่นั่งเล่น กินกาแฟ ชมทิวทัศน์ของแหลมนาว มีร้านกาแฟชุมชนรองรับทั้งคนในและคนนอก มีบอร์ดข้อมูลข่าวสาร เปรียบเสมือน “ห้องรับแขกของชุมชน” ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสอบถามพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ กับคนในพื้นที่ซึ่งมาพักผ่อนนั่งเล่นอยู่ได้

WHAT –อะไร: ห้องนั่งเล่นของชุมชน ห้องรับแขกของชุมชน ร้านกาแฟและห้องปฐมพยาบาล พื้นที่พบปะกันของทั้งคนในชุมชนกันเองและกับคนนอกชุมชน

WHO -ใคร: คนในชุมชนและคนนอกผู้มาเยือน

WHERE -ที่ไหน: สะพานปลาท่าเรือแหลมนาว ประตูลุ่มชุมชน

WHEN -เมื่อไหร่: เปิดใช้งาน 24 ชั่วโมง

รูปที่ 1 โครงการที่ 1 ห้องรับแขกชุมชนประตูลุ่มแหลมนาว

4.2.2 โครงการที่ 2 โฮมสเตย์กระซังลอยน้ำ (รูปที่ 2)

เป็นการนำจุดแข็งทั้งในด้านของทรัพยากร(ประเด็นทางด้านทรัพยากร)และศักยภาพในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน(ประเด็นทางด้านสังคม)มาสร้างโอกาสในการทำธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ (ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ)

WHY –เป้าหมาย

จากข้อเท็จจริงเรื่องทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ ทั้งสัตว์น้ำและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความงดงาม ทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวเองเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวได้ ซึ่งทางหน่วยงานรัฐได้เข้ามาสนับสนุนผลักดันให้ชุมชนแหลมนาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแบบวิถีชีวิต พร้อมมีการสนับสนุนเรื่องเงินทุนช่วยเหลือในการดำเนินการจัดตั้งที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ขึ้น แต่อุปสรรคที่เกิดขึ้นคือความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการโครงการโฮมสเตย์ในชุมชนอย่างเหมาะสม ทั้งนี้จากการลงสำรวจพื้นที่และทดลองพักค้างแรมกับชาวบ้านของกลุ่มนักศึกษาพบว่า บ้านพักอาศัยของชาวชุมชนแทบทุกหลังในพื้นที่ไม่มีความเหมาะสมทางกายภาพในการดำเนินการในรูปแบบโฮมสเตย์ ทั้งในเรื่องความสะดวกสบาย ความเป็นส่วนตัวไปจนถึงความรู้สึกปลอดภัยในการพักค้างแรม ซึ่งทั้งผู้นำชุมชนและชาวชุมชนรู้ถึงปัญหานี้ดีจึงมีความคิดในการสร้างอาคารที่พักขึ้นใหม่แยกออกมาจากบ้านพักอาศัยจริงของชาวชุมชน และให้ชาวชุมชนผลัดกันมาดูแลทั้งในเรื่องอาหารและการทำความสะอาด ซึ่งเป็นรูปแบบที่น่าจะเหมาะสมกับสภาพของชุมชนนี้แต่การดำเนินการก็ยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน

เป้าหมายของโครงการเป็นเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจโดยใช้การจัดการด้านทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้เพิ่ม ซึ่งจะสะท้อนกลับมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

HOW –วิธีการ

กระชังเลี้ยงปลาเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำประมงในพื้นที่ เป็นสิ่งน่าสนใจในพื้นที่ รูปแบบของกระชังจะถูกนำมาเป็นองค์ที่สำคัญในการผนวกกับอาคารพักค้างแรมให้กลายเป็นโฮมสเตย์กระชังลอยน้ำ โดยถูกออกแบบเป็นชุด โดย 1 ชุดประกอบด้วยอาคารที่พัก 2 หลัง แต่ละหลังสามารถนอนได้ 1-4 คน และกระชังเลี้ยงปลาจำนวน 5 กระชัง ศาลานั่งเล่นอีก 1 หลัง โดยออกแบบให้สามารถนำแต่ละชุดมาประกอบต่อกันได้เหมือนแพลอยน้ำ

รวมทั้งในบางชุด อาคารที่พัก 2 หลังและศาลานั่งเล่นจะถูกแปลงให้เป็นร้านอาหารกระชังลอยน้ำ เพื่อรองรับทั้งผู้มาค้างแรมและผู้ที่ตั้งใจเข้ามารับประทานอาหารทะเลหรือเพื่อซื้ออาหารทะเลสดกลับบ้านโดยตรง

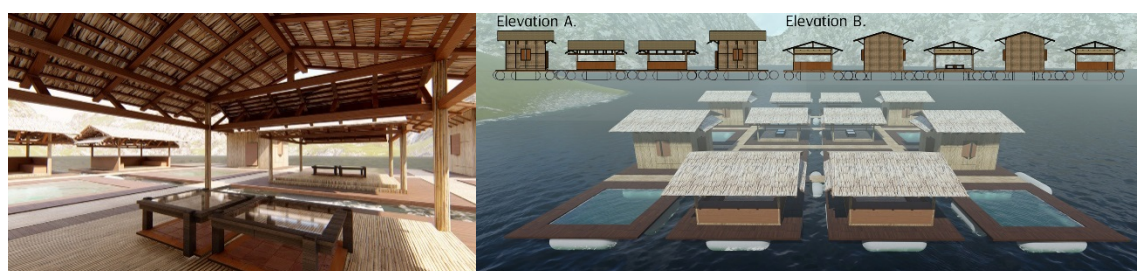
โดยให้ชาวชุมชนทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยการรวมกลุ่มกันในรูปของสหกรณ์ เพื่อจัดการทั้งในเรื่องเงินทุน รายรับรายจ่ายและการบริหารจัดการในส่วนต่างๆ

WHAT -อะไร: อาคารที่พักกระชังลอยน้ำซึ่งดำเนินการแบบโฮมสเตย์, ร้านอาหารกระชังลอยน้ำ, กระชังเลี้ยงปลา, อาหารทะเลสด

WHO -ใคร: คนในชุมชนในรูปของสหกรณ์และคนนอกผู้มาใช้บริการ

WHERE -ที่ไหน: ลอยในทะเลบริเวณสะพานปลาท่าเรือแหลมนาว

WHEN -เมื่อไหร่: ในขั้นต้นเปิดให้บริการ โดยการจองและแจ้งล่วงหน้า ทั้งนี้เพราะการเดินทางเข้ามาแหลมนาวต้องใช้เรือจากชุมชนเป็นหลักอยู่ดี

รูปที่ 2 โครงการที่ 2 โฮมสเตย์กระชังลอยน้ำ

4.2.3 โครงการที่ 3 โฮมสเตย์โรงเรียน (รูปที่ 3)

เป็นการนำจุดแข็งทั้งในด้านของทรัพยากร(ประเด็นทางด้านทรัพยากร)และศักยภาพในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน(ประเด็นทางด้านสังคม)มาสร้างโอกาสในการทำธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ (ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ)

WHY-เป้าหมาย

จากประเด็นเรื่องทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ ทั้งสัตว์น้ำและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยที่มีความงดงาม ทำให้ชุมชนสามารถเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวได้ ซึ่งทางหน่วยงานรัฐได้เข้ามาสนับสนุน

ผลักดันให้ชุมชนแหลมหนาวเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแบบวิถีชีวิต พร้อมมีการสนับสนุนเรื่องเงินทุนช่วยเหลือในการดำเนินการจัดตั้งที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ขึ้นตามที่ได้กล่าวไปแล้วในโครงการที่ 2

เป้าหมายของโครงการเป็นเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจโดยใช้การจัดการด้านทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้เพิ่ม ซึ่งจะสะท้อนกลับมาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

HOW-วิธีการ

อาคารเรียนของชุมชนมีสภาพเก่าทรุดโทรมหากแต่โครงสร้างของอาคารซึ่งเป็นคอนกรีตยังอยู่ในสภาพใช้การได้ดี ทั้งนี้ชาวชุมชนมีมติให้ของบจากภาครัฐเพื่อซ่อมแซมให้อาคารเรียนมีสภาพที่กลับมาใช้งานได้อีกครั้ง รวมทั้งมีแนวคิดในการแปลงโรงเรียนให้กลายเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ในวันเสาร์และอาทิตย์เพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิถีซึ่งสามารถมาเป็นกลุ่มตั้งแต่ 4-28 คนได้ โดยใช้เยาวชนซึ่งเป็นนักเรียนร่วมกับครูของโรงเรียน ในรูปของกิจกรรมการเรียนนอกห้องเรียน เพื่อบริหารจัดการโครงการดังกล่าว โดยถ้าไรที่ได้จะสมทบกลับเข้ามาสู่กองทุนเพื่อการศึกษาภายในชุมชน ทั้งกิจกรรมนี้เกิดผลพลอยได้เป็นแบบจำลองในการทำงานจริงเสริมความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้กับคนในชุมชนตั้งแต่ระดับเยาวชน

WHAT -อะไร: อาคารเรียนซึ่งจะถูกแปลงไปเป็นที่พักในวันสุดสัปดาห์ รวมทั้งกิจกรรมท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิตต่างๆซึ่งสามารถดำเนินการได้ด้วยนักเรียนและครู, การออกแบบโต๊ะเรียนซึ่งสามารถปรับเป็นเตียงนอนได้

WHO -ใคร: กลุ่มนักเรียนร่วมกับครูของโรงเรียนโดยการสนับสนุนจากคนในชุมชน

WHERE -ที่ไหน: โรงเรียนประจำชุมชน

WHEN -เมื่อไหร่: เปิดให้บริการโดยการจองและแจ้งล่วงหน้าในช่วงสุดสัปดาห์

รูปที่ 3 โครงการที่ 3 โฮมสเตย์โรงเรียน

4.2.4 โครงการที่ 4 โครงการพืชผักสวนครัวแปรรูปอาหาร และธนาคารขยะชุมชน (รูปที่ 4)

เป็นการนำจุดแข็งในด้านของศักยภาพในการรวมกลุ่มกันของชาวบ้าน(ประเด็นทางด้านสังคม)มาสร้างโอกาสในการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่าย (ประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ) และจัดการปัญหาเรื่องการจัดการขยะ (ประเด็นทางด้านเทคโนโลยี)

WHY –เป้าหมาย

จากข้อเท็จจริงเรื่องรูปแบบพื้นที่ของชุมชนซึ่งการเข้าถึงทำได้จำกัดเพียงทางเรือเท่านั้น สิ่งของอุปโภคบริโภคหลายๆอย่างต้องนำเข้ามาทางเรือจึงมีต้นทุนสูง

เป้าหมายของโครงการนี้คือการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสม ทั้งในเรื่องภาระหน้าที่ของคน พื้นที่ว่างในชุมชน และขยะ โดยใช้ประเด็นทางสังคมและการจัดการทรัพยากรไปแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ

HOW –วิธีการ

โดยเสนอให้มีการรวมตัวกันจัดตั้งชมรมเกษตรชุมชนขึ้น โดยใช้เยาวชนซึ่งมีสัดส่วนถึง 36% ของจำนวนประชากรทั้งหมด หรือในรูปของกิจกรรมนอกห้องเรียน เพื่อผลิตและบริหารจัดการผลผลิตการเกษตรและประมงในระดับครัวเรือนเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

เสนอให้มีการจัดทำแปลงเกษตรพืชผักสวนครัวชุมชนเพื่อเป้าหมายในการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก ผนวกไปกับกิจกรรมการแปรรูปถนอมอาหารเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน รวมทั้งธนาคารขยะเพื่อจัดการขยะทั้งในส่วนที่ต้องทำลายทิ้งและทั้งในส่วนที่สามารถนำรีไซเคิลหรือแปลงเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่น ๆ

โครงการนี้เกิดผลพลอยได้เป็นแบบจำลองในการทำงานจริงเสริมความรู้และทักษะให้กับคนในชุมชนตั้งแต่ระดับเยาวชน โดยดำเนินการในรูปของกิจกรรมนอกห้องเรียน มีผลตอบแทนเป็นผลิตผลพืชผักสวนครัวเป็นสัดส่วนตามภาระและเวลาที่ทำงานให้กับชมรม รวมทั้งใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับขยะรีไซเคิลรูปแบบต่างๆ

WHAT -อะไร: แปลงเกษตรพืชผักสวนครัวชุมชน อาคารแปรรูปถนอมอาหารและธนาคารขยะ

WHO -ใคร: กลุ่มเยาวชนชาวชุมชน ในรูปของชมรมหรือในรูปของกิจกรรมนอกห้องเรียน โดยมีที่ปรึกษาเป็นครูในโรงเรียน เพื่อให้คำปรึกษา กำหนดแนวทางร่วมกับสมาชิกชมรม ทั้งยังช่วยควบคุมขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนที่วางไว้

WHERE -ที่ไหน: ใช้บริเวณพื้นที่ว่างใจกลางชุมชน เพื่อสะดวกในการเข้าถึง เปรียบเสมือนท้องของชุมชน

WHEN -เมื่อไหร่: ใช้ช่วงเวลาก่อนและหลังเวลาเรียนและวันหยุดสุดสัปดาห์

รูปที่ 4 โครงการที่ 4 โครงการพืชผักสวนครัว แปรรูปอาหาร และธนาคารขยะชุมชน

5. การอภิปรายผล

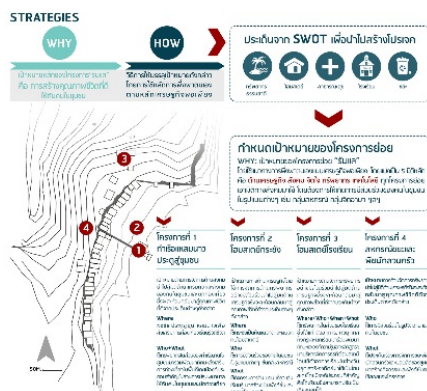
เนื้อหาการออกแบบของนักศึกษาชั้นปี 1 จะอยู่ภายใต้กรอบเป้าหมายทางด้านปัจจัย 4 โดยจะพุ่งประเด็นไปที่การปรับปรุงรูปแบบของอาคารที่พักอาศัยในพื้นที่เป็นหลัก ในโครงการนี้ทดลองเสนอแนะการปรับปรุงส่วนที่พักอาศัยของชาวชุมชน โดยมีการเสนอแนะให้ปรับปรุงอาคารให้มีความเป็นสัดส่วนมากยิ่งขึ้น

เนื้อหาการออกแบบของนักศึกษาชั้นปี 4 จะอยู่ภายใต้ประเด็นหลัก 5 ด้านของการพึ่งพาตนเองภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี “เป้าหมายหลัก” ได้แก่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับคนในชุมชน

“เป้าหมายย่อย” –WHY ถูกกำหนดขึ้น เป็นยุทธศาสตร์ในการจัดการประเด็นต่างๆในพื้นที่ โดยเป้าหมายที่สำคัญและจะคาดว่าจะเป็นฐานของการจัดการประเด็นอื่นๆได้แก่ประเด็นทางด้านสังคม มีเป้าหมายในการสร้างการมีส่วนร่วม การรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ซึ่งคาดว่าจะสามารถดำเนินการได้ด้วยดีจากเหตุผลทางสังคมซึ่งมีรูปแบบเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกันและบนความเชื่อในหลักปฏิบัติทางศาสนาเดียวกัน ประเด็นเรื่องการรวมกลุ่มกันจะเป็นจุดเริ่มต้นที่แข็งแกร่งของชุมชนและเป็นเครื่องมือหลักที่จะเอาไปใช้ในการดำเนินการในประเด็นอื่นๆต่อไป ในส่วนนี้ใช้โครงการที่ 1 ห้องรับแขกชุมชนประตูล้อมเหลมนาวเป็นพื้นที่ห้องนั่งเล่นของชุมชนเพื่อการพบปะพูดคุยกัน โดยทั่ว ๆ ไปของคนในชุมชนนอกเหนือจากการพบปะกันที่มีสัปดาห์

ถัดมาเป็นประเด็นทางด้านเศรษฐกิจ เป็นโครงการซึ่งมีเป้าหมายทั้งสร้างรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือน โดยใช้เครื่องมือหลักคือการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์หรือชมรมรูปแบบต่างๆเข้ามาช่วยกันบริหารจัดการทรัพยากรในส่วนที่สามารถสร้างรายได้หรือลดรายจ่าย เสริมรายได้หลักจากอาชีพประมงที่ทำกันอยู่ เกิดเป็นโครงการที่ 2 โสมสค์กระชังลอยน้ำ, โครงการที่ 3 โสมสค์โรงเรียนและโครงการที่ 4 โครงการพืชผักสวนครัวแปรรูปอาหาร และธนาคารขยะชุมชน (รูปที่ 5) โดยมี “วิธีการย่อย” –HOW เป็นรายละเอียดตามผลการวิจัยในหัวข้อ 4

รูปที่ 5 แผนที่ของที่ตั้งโครงการต่างๆและผังยุทธศาสตร์โครงการ

6. บทสรุป

ทั้งหมดเป็นการใช้กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมในการทำการศึกษาค้นคว้าโครงการโดยใช้เครื่องมือ SWIH ในการ “อ่าน” และ “เขียน” เนื้อหาต่างๆในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำมาสู่ยุทธศาสตร์สู่เป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิมให้กับคนในชุมชนบ้านเหลมนาว ภายใต้ประเด็น 5 ข้อในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงฯ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของโครงการ “รับแล” ที่มุ่งหวังจะเข้าไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของแต่ละชุมชนจนสามารถเปิดเผยเป็นตัวอย่างให้สังคมภายนอกได้รับรู้และนำหลักการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในขั้นต่อไป

โดยแนวคิดและตัวแบบส่วนต่างๆที่ได้เป็นผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการสังเคราะห์ขึ้นตามเหตุและผลจากข้อมูลที่ได้ถูกรวบรวมและวิเคราะห์ไว้ ซึ่งถือว่าครบขั้นตอนการทำ Preliminary design อันเป็นเนื้อหาหลักของชั้นเรียนสตูดิโอ การออกแบบชั้นปีที่ 4 และเป็นแค่การออกแบบขั้นต้นซึ่งถูกประเมินผลจากตรรกะของผู้ที่ออกแบบหรือความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก และถ้าโครงการดำเนินการไปจนถึงขั้นตอนที่อาคารถูกสร้างและใช้งานจริงแล้วจึงจะมีขั้นตอนของการประมวลผลในทางปฏิบัติของโครงการเกิดขึ้นว่ามีความสัมฤทธิ์ผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่

ทั้งนี้ในการเลือกชุมชนเพื่อการศึกษาขึ้นอยู่กับความสนใจของกลุ่มนักศึกษาที่ทำโครงการ พบว่าบางชุมชนอาจมีขนาด รูปแบบ ส่วนประกอบและการดำเนินการต่างๆที่มีความสมบูรณ์อยู่แล้วหรืออาจมีปัญหาอุปสรรคเงื่อนไขบางอย่าง การปรับเปลี่ยนจึงอาจจะทำได้ไม่มากในระดับที่จะเห็นความเป็นต้นแบบในอุดมคติอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต หากต้องการให้ผลการศึกษามีความเป็นต้นแบบในอุดมคติอย่างชัดเจน ชุมชนเพื่อการศึกษาจึงควรถูกคัดกรองในขั้นต้นโดยผู้ทำการสอนเพื่อทำการตรวจสอบข้อเท็จจริงและประเมินศักยภาพของพื้นที่ในการนำมาทำการศึกษาในขั้นต้นเสียก่อน

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอแสดงความขอบคุณนักศึกษาชั้นปีที่4 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มรส. ชั้นเรียน 4+1 กลุ่ม FLEX studio สำหรับความร่วมมือและความตั้งใจในการทำงานอย่างสูงสุด

8. เอกสารอ้างอิง

โครงการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์. *การพึ่งพาตนเอง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา

http://flagship.prd.go.th/ewt_news.php?nid=5238&filename=index. [28 สิงหาคม 2560].

ยงยุทธ ฒ นคร. *Architecture Design Methodology*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา

<http://pioneer.chula.ac.th/~yongyudh/book2/Architecture%20Design%20Methodology.htm> [1 มีนาคม 2562].

ศิริประภา 205. *5W1H*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/siriprapha205/5w1h> [1 มีนาคม 2562].

7Greens. *บ้านแหลมนาว หมู่บ้านไร้ถนน ของคนรักทะเล*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา.

<https://7greens.tourismthailand.org/greencontent/%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%A1%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%A3%E0%B9%89/>